

Encyklopedické heslo

MĚSTEČKO NA DLANI

Václav Binovec, 1941 – 1942

Námět: stejnojmenný román Jana Drdy. **Scénář:** Josef Mach, Karel Steklý. **Umělecká spolupráce:** Karel Hašler. **Kamera:** Julius Vegracht. **Architekt:** Ferdinand Fiala, Jiří Dušek. **Hudba:** Jiří Fiala. **Zvuk:** Stanislav Vondraš. **Střih:** Marie Bourová.

Hrají: František Smolík (František Buzek, starosta Rukapáně), Gustav Hilmar (Jan Trantinec), Marie Blažková (jeho žena), Ladislav Boháč (jejich syn Václav), Marie Glázrová (Ančka Karasová), Vladimír Řepa (její otec, vorař), Jaroslav Průcha (Matěj Řezáč), Blanka Waleská (jeho žena Pepina), Jaroslav Marvan (rada Zimmerheier), Jindřich Plachta (Janek Pudeš, obecní blázen), Anna Letenská (Marie, jeho bývalá žena), Ferenc Futurista (Pazdušek, obecní strážník), František Filipovský (čepičář Stýblo), František Černý (doktor Rozum), Jan W. Speerger (hajný Valenta), Antonín Holzinger, Jára Kohout, Josef Pleskot, F. X. Mlejnek, Bolek Prchal, Josef Steigl-Spejbl, Jan Černý, Karel Šanda, Jindra Láznicka, Viktor Nejedlý (radní), Alois Dvorský (soused), František Lašek (zraněný horník), Hermína Vojtová, Milka Bálek-Brodská, Marie Oliaková, Marie Nademlejnská (ženy havířů), Ella Nollová (žena pohodného), Gabriel Hart (trhovec), Eman Fiala (kramář), Ladislav Hemmer (pan důlní), Ota Motyčka (zřízenec na obecním úřadě), Miloš Nedbal (anděl), Franta Paul (planetář), Fráňa Vajner (důlní), Josef Waltner (hospodský), Josef Kemr (bednářský učeň), Emil Bolek (lesník), Antonín Jirsa (silák), Jindřich Fiala, Láďa Janeček, Vladimír Smíchovský, Ada Dohnal (chasníci).

Výr. a distr.: National, 2 700 m, čb, 35 mm. **Prem.:** 18. 9. 1942.

Na havířské městečko Rukapáně se snesla noc. Havíř Matěj Řezáč jako obvykle pytláčí v lese. Je vyrušen a pronásledován hajnými, ale s pomocí obecního blázna Janka Pudeše se mu podaří utéci. Z hospody domů se po závěrací hodině vrací starosta Rukapáně František Buzek. Zjeví se mu anděl a vyčítá mu nemírné pití. Doma se starosta zaváže, že pití omezí. Příštího dne na schůzi obecního zastupitelstva ještě stihne ve střetu s opozicí prokázat svou moudrost, ale pitím podloměné zdraví mu vypoví službu. František je vážně nemocen. Na dole dojde k závalu. Pod zemí zůstal Matěj a zraněný pan rada Zimmerheier, který si přišel pod zem vypořádat s Matějem jeho noční pych. Po dvou dnech však se díky Matějovi přece jen dostanou ven. Jeho žena mu právě porodila syna. Syn bohatého sedláka Václav Trantinec se zamiluje do Ančky, dcery chudého voraře Karase. Překvapí ji při noční koupeli v rybníce a zmocní se jí. Na jarmarku se k ní veřejně přihlásí. Po prudké hádce s otcem kvůli Ančce je ze statku vyhnán a stává se havířem. Brzy mají s Ančkou v kostele ohlášky. Během jarmarku ukončí nešťastným pádem z kostelní věže svůj život obecní blázen Janek Pudeš. Matěje Řezáče opět přistihne hajný při pytláčení, ale Matěj prý má z vděčnosti za záchranu od pana rady pytláčení povoleno. Znechucený Matěj se zřká další pytlácké kariéry a ničí svou pušku. Starosta Buzek navštíví svůj úřad, poruší však svůj závazek a jako obvykle se opije obecním vínem. Opět se mu zjeví se anděl, který si však už tentokrát pro něho opravdu přišel. František stihne ještě zajít za sousedy do hostince, udělit jim poslední rady a doporučit sedláka Trantince za svého nástupce. Pak v Trantincově naručí umírá. Nad jeho tělem se Trantinec smíří se svým synem a v kruhu sousedů pak přijímá starostenský úřad. Slavnostně slibuje pečovat o obecní blaho.

Románová prvotina příbramského rodáka Jana Drdy *Městečko na dlani* (1940) přinesla svému autorovi, tehdy pětadvacetiletému novináři, okamžitý a mimořádný úspěch. Drda se v ní představil jako rozený vypravěč s velkou představivostí, bohatým jadrným jazykem a smyslem pro plnokrevnost života. Byl to údajně Binovec sám, kdo si vyhlédl tento román jako předlohu pro film. Scenáristé Josef Mach a Karel Steklý tak stanuli před látkou s rozbujelým dějovým předivem utkaným z osudů celé řady postav a postaviček i dávných historií jejich rodů. Žádná z nich přitom nemá ve vyprávění dominantní postavení. Je to ucelený obraz života

*Zhroucený starosta František Buzek (František Smolík)
v kruhu ustaraných radních městečka Rukapáně*
Foto archiv

pestré komunity – obyvatel smyšlené a vysněné obce Rukapán, v kraji, jenž vznikl otiskem Hospodinovy dlaně. Rukapáňská lokalita byla výplodem Drdovy básnické fantazie, jež do jednoho prostoru nakupila směsici různých krajinných svérázů, aby zalidnila městečko řemeslníky, dřevaři, voraři, vinaři, lesníky i havíři. Lokalizace časová je naopak povýtce historická a zcela konkrétní – předvečer první světové války.

Filmové *Městečko na dlani* vykazuje respekt k předloze i vůli autorů zachovat při nezbytném zjednodušení co nejvíce dějových motivů. Tvůrci sami hovořili o filmu kolektivním a zdůrazňovali tak tehdy nikterak běžnou dramaturgickou koncepci filmu bez ústřední postavy. V jejich zpracování vystoupily do popředí tři paralelně vedené příběhy – hornicko-pytlácká historie havíře Matěje, koneckonců groteskní příběh starosty Františka Buzka a vážný dramatický příběh Trantincův. Ostatní příběhy románu jsou buď připomenuty v dialozích (příběh blázna Janka Pudeše) či alespoň rekvizitou (auto doktora Rozuma), anebo se také beze stop vytrácejí. Podstatně závažnější zásah do struktury díla nežli redukce „polyfonního“ děje však představuje nové řešení závěru. V knize náhle vtrhne do osudů postav válka – muži rukují na vojnu. Některé příběhy se urychleně pointují (svatba Ančky a Václava), jiné naopak zůstávají neuzavřené (Trantinec se v předloze nesmíří se synem). Nepochybně z důvodů politických ponechali tvůrci filmu své vyprávění vypojeno z těchto přímých historických souvislostí a funkci závěrečných akordů převzal poklidný skon starosty Buzka a konvenční happyendové vyústění vztahu mladého a starého Trantince. Románový čas historický se tak ve filmu proměnil v jakési starosvětské bezčasí, jehož přesnější vymezení není podstatné, v obecné (ovšem rakousko-uherské) „kdysi“, evokované „předpotopním“ automobilem doktora Rozuma, quasiuniformou obecního strážníka či maskami herců.

Jak předloha, tak film mísí v nemalé míře prvky komické s tragickými a vážně dramatickými. V předloze zmírňuje jejich tíživost vyprávěčův vysoký nadhled, ve filmu jsou tragické momenty leckdy potlačovány

(s výjimkou konce Janka Pudeše). Starostův skon například jako by ani nebyl smrtí, spíše jen odchodem na onen svět, ostatně „zhmotnělý“ opakovanou přítomností anděla. V prolínání a mísení tragického s komickým, idylického se satirickým, v trvalé přítomnosti zániku i zrodu, v příbězích plných vášně a milostné touhy, jako i hněvu a přizemní závisti následoval film se zdarem svou románovou předlohu. Vznikl tak celistvý obraz pestré obecní pospolitosti, jež kráčí životem v dobrém i zlém a v níž to dobré má koneckonců vrch. V tom rozhádaném, a přece soudržném společenství je jakási zvláštní posilující nezdolnost. Pepina pracuje k porodu, když její muž Matěj zůstal po závalu pod zemí; milostný vztah Václava a Ančky se zrodí při převozu rakve s mrtvým havířem. Život vždy triumfuje nad smrtí a obec s odvčným životním řádem, plná osudů a příběhů, pokračuje dál ve své pouti, jež má svůj mytický počátek, ale jejíž pomyslný konec leží v nedohledné budoucnosti.

Právě tyto akcenty na integritu a nezlomnost lidské komunity zajistily Binovcově filmu v zahuštěné atmosféře poheydrichovského protektorátu silnou diváckou rezonanci a po válce pak pověst protiněmecky laděného díla. Také překvapená kritika přijala film velmi příznivě a někdy i s nadšením. Po sérii brakových titulů z konce třicátých let již od Binovce jako umělce nic výraznějšího neočekávala. Na filmu ji upoutala zejména jeho složka herecká. *Městečko na dlani* je vskutku film herecky vyrovnaný, ozdobený několika výraznými kreacemi. Binovcova režie se ovšem žádnou zvláštní nápaditostí nevyznačuje, spoléhá na kvalitu scénáře a herecký ansámbl. Nelze ani hovořit o nějakém uceleném stylu, spíše jde o nepřítliš sourodou mozaiku různých stylových a režijních konvencí, k jejichž užití sváděly režiséra jednotlivé epizody a jejich prostředí.

Filmařská dráha Václava Binovce (1892 – 1976) započala v roce 1918 a v letech následujících ambiciózní, ekonomicky však neúspěšnou produkcí jeho společnosti Weteb. Tento houževnatý, ale málo talentovaný režisér, spjatý později s filmovým kýčem třicátých let, filmař, který se za druhé republiky a za protektorátu diskreditoval antisemitskými postoji a aktivitami v českém fašistickém hnutí, uzavřel svou problematickou uměleckou kariéru zdařilou adaptací dobré literární předlohy.

BIBLIOGRAFIE: Rozhovor se scénáristou Josefem Machem: Drdovo „*Městečko na dlani*“ – ve filmu. *Pressa* 13. 8. 1941, č. 159, s. 2. ● *O lidový film*. *Národní práce* 22. 8. 1941, č. 230, s. 6. ● Drdovo „*Městečko na dlani*“ ve filmu. *Kinorevue* 8, 1941, č. 4 (10. 9.), s. 31. ● Ke zfilmování „*Městečka na dlani*“: *Za svitu luny*. *Kinorevue* 8, 1941, č. 17 (10. 12.), s. 135. ● –a., „*Městečko na dlani*“ jako film. *Filmový kurýr* 16, 1942, č. 10 (6. 3.), s. 4. ● J. M., *Plzeňská premiéra „Městečka na dlani“*. *Pressa* 9. 9. 1942, č. 177. ● Mi, *Před premiérou „Městečka na dlani“*. *Pressa* 11. 9. 1942, č. 179. ● ps., „*Městečko na dlani*“ – nové pojetí kolektivního filmu. *Pressa* 16. 9. 1942, č. 182. ● hč. [Miroslav Hrnčíř], *Dobrý český film*. *České slovo* 19. 9. 1942, č. 222, s. 5. ● –y–, *Film „Městečko na dlani“*. *Národní práce* 20. 9. 1942, č. 259, s. 5. ● J. Roch, *Drdovo „Městečko na dlani“ zdařile zfilmováno*. *Venkov* 20. 9. 1942, č. 224, s. 4. ● Viktor Srkal, *Binovcův návrat do slávy. Městečko na dlani*. *Národní politika* 22. 9. 1942, č. 261, s. 3. ● –el–, *Městečko na dlani*. *Filmový kurýr* 16, 1942, č. 39 (25. 9.), s. 2. ● jka, *Programy pražských biografů*. *Lidové noviny* 25. 9. 1942, č. 486, s. 8. ● „*Městečko na dlani*“. *Kinorevue* 8, 1942, č. 47 (30. 9.), obálka. ● „*Městečko na dlani*“ ve filmu. *Kinorevue* 8, 1942, č. 48 (7. 10.), s. 383. ● –el–, „*Městečko na dlani*“ v zrcadle tisku. *Filmový kurýr* 16, 1942, č. 42 (16. 10.), s. 4 – 5. ● Helena Krejčová – Otomar Krejča ml., *Případ Binovec*. *Iluminace* 8, 1996, č. 4, s. 107.

Ivan Klimeš